

Ali nemir ogroža divjega petelina?

Možnosti prilagajanja petelina so izčrpane

✍ in 📷 Danilo Bevk

Zadnja leta marsikje redno srečujemo divje peteline, ki svojo lepoto ponosno razkazujejo navdušenim planincem in fotografom. Na prvi pogled je to zelo lep prizor, ki daje prepričljiv vtis, da je divjih petelinov še veliko in da človek te neboječe ptice s svojimi dejavnostmi v gozdu res ne more ogrožati. Še več, oskrbnik v neki koči mi je pojav celo razložil kot posledico prevelikega števila divjih petelinov. Tovrstno razmišljanje je sicer rezultat povsem logičnega sklepanja, žal pa nima prav nič skupnega s stvarnostjo.

DIVJI PETELIN SE ČLOVEKA BOJI

Nori petelini, kakor jih nekateri imenujejo, niso nič drugega kot bolni petelini, ki imajo povišano vsebnost moškega spolnega hormona testosterona. V nas vidijo tekmeča, zato se do nas vedejo, kot se normalni petelini do drugih petelinov. Večinoma ne pojejo na običajnih mestih dvorjenja (rastiščih) in so za populacijo izgubljeni osebk. Marsikdaj pridejo na dvorišča ali celo v mesto. Pojav še ni dokončno pojasnjen, ugotovili pa so, da je pogostejši tam, kjer je veliko nemira in je divjih petelinov že zelo malo.

Normalni, torej zdravi petelini so plahi in kot taki zelo občutljivi na nemir. Da bi razumeli, zakaj je tako, moramo najprej poznati osnove njihove biologije. Gozdne perutnine vladar, kakor ga je imenoval Ivan Tavčar, živi v mirnih, obsežnih, starih gozdovih z jasami, na katerih poleti najde hrano, kot so borovnice, maline, brusnice in žuželke. Pozimi večino časa preživi na drevju, v najhujšem mrazu pa tudi v rovu pod snegom. Njegovo življenje je najbolj zanimivo v aprilu in prvi polovici maja,

ko na posebnih mestih, ki jim pravimo rastišča, zjutraj poteka skupinsko dvorjenje petelinov kuram. Te so pol manjše in grahasto-rjavkasto obarvane. Po parjenju naredijo na tleh gnezdo, ki je zelo izpostavljeno plenilcem. Po štirih tednih valjenja se izvalijo piščančki, ki takoj sami iščejo hrano. Prve tedne so povsem odvisni od živalske hrane, zlasti mravelj in zelo občutljivi na hladno vreme. Zelo so izpostavljeni plenilcem, ki pa jih mnogo težje najdejo, če je v gozdu dobro razvita podrast borovnice. Le redki dočakajo prvo zimo.

NA NEMIR SE NE NAVADI

Število te skrivnostne ptice je v zadnjih desetletjih zelo upadlo. Eden pomembnejših razlogov je naraščajoči nemir, ki ga ogroža na več načinov. To so potrdile številne raziskave. Pričakovali bi, da se bo divji petelin, ki se že kot mladič srečuje z nemiro, nanj privadil, vendar kaže, da temu ni tako. Kako se odziva na nemir je proučeval švicarski ornitolog dr. Dominik Thiel, ki je meril razdaljo, pri kateri ta ptica zbeži pred človekom, ki se mu približuje. Ugotovil je, da je na območjih, kjer je več nemira, razdalja večja kot v mirnih predelih. Divji petelin se torej na nemir ne navadi, celo nasprotno, zaradi pogostega vznemirjanja je še bolj plašen. Njegove raziskave so tudi pokazale, da se divji petelin iz vznemirjenih predelov umakne v mirnejše, četudi so manj primerni. Isti raziskovalec je v zimskih iztrebkih meril količino stresnega hormona glukokortikoida kortikosterona. Rezultati meritev so pokazali, da je koncentracija stresnega hormona na območjih z razvitim zimskim

Ne zapravimo te izjemne naravne dediščine.

turizmom večja, kar neposredno kaže na stres divjega petelina zaradi nemira. Znano je, da stres zmanjša stopnjo preživetja. Tako kot ljudje so tudi živali, ki so pod stresom, bolj izpostavljene boleznim in zajedavcem ter porabijo več energije.

NEMIR OGROŽA RAZMNOŽEVANJE IN PREZIMOVANJE

Precej planinskih poti poteka preko rastišč, zato zgodnji planinci z njih pogosto prepodijo divje peteline. Če se to dogaja dan za dnem, ne pride do parjenja. Pričakovali bi, da se bodo umaknili in se parili drugje. Zakaj se to večinoma ne zgodi? Rastišče zahteva določeno konfiguracijo prostora in strukturo gozda, zato ne more biti kjerkoli. Ker so rastišča stalna, so za

morebiten nastanek novega (nadome-stnega) rastišča primerna le območja, ki niso vznemirjana veliko let zapored, takih predelov pa je vse manj. Skratka, možnosti prilagajanja divjega petelina so v tem pogledu zelo omejene in verjetno večinoma že izčrpane. Divji petelin pozimi živi na meji svojih energetskih zmožnosti. Temu so vzrok dolge noči, nizke temperature in težko prebavljiva ter energijsko revna hrana (predvsem iglice rdečega bora in jelke). Da preživi, mora varčevati z energijo. To doseže predvsem tako, da se čim manj giblje. Če je pogosto preganjan, to seveda ni mogoče, saj med begom troši dragoceno energijo, zato mu lahko energetskih rezerv zmanjka in tako ne dočaka pomladi.

PREGNAN DIVJI PETELIN LAHKO POSTANE PLEN PLENILCEV

Malo je znano, da nemir poveča verjetnost, da bo divji petelin postal plen plenilcev. Ker veliko časa preživi na tleh in tam tudi gnezdi, je razmeroma lahek plen. Razumljivo je, da je ena od obrambnih strategij poleg čuječnosti in varovalne barve tudi skrivanje in tiho, čim bolj neopazno gibanje. S tem želi preprečiti, da bi ga plenilci opazili, in to mu kar dobro uspeva. Ko ga človek prepodi, pa je skrivanja konec. Divji petelin, znan po glasnih vzletih, ne le zbeži pred nami, ampak s tem morebitnim plenilcem v okolici tudi izda svojo navzočnost, zato ti postanejo pozorni nanj. Povedano drugače: nemir poveča verje-

tnost, da bodo divjega petelina opazili plenilci in bo zato postal njihov plen. Zlasti je to kritično pri kuri z mladiči, ki so plenilcem še posebej izpostavljeni. Srečanje divjega petelina in človeka je torej lahko mnogo bolj usodno, kakor bi si mislili na prvi pogled.

KAJ LAHKO STORIMO PLANINCI?

Glavni viri nemira so planinarjenje, smučanje, nabiralništvo, sečnja, vožnja z motornimi vozili in ponekod tudi fotografiranje ter prepegosto opazovanje rastišč. Vse našete dejavnosti so v domovanju divjega petelina vedno bolj prisotne. Planinarjenja zaradi koristi za zdravje seveda ne gre vseprek omejevati. To pa ne pomeni, da ga z nekaj dobre volje ne bi mogli prilagoditi do te mere, da te plemenite ptice ne bo življenjsko ogrozilo.

V prvi vrsti je treba poskrbeti, da planinske poti ne bodo potekale čez rastišča in da jih ni preveč. Podatke o rastiščih imajo lovci in gozdarji. Če planinska pot vendarle poteka čez rastišče je zelo pomembno, da se v aprilu in maju na pot ne odpravimo zgodaj zjutraj. Dovolimo, da parjenje poteka v miru. Pomembno si je prizadevati, da se resnično planinari le po teh poteh in ne po bližnjicah in stranskih poteh. V pregosti mreži poti enostavno ni dovolj mirnih predelov, ki jih ta ptica tako potrebuje. Če imamo psa, naj bo ta na povodcu, saj se z gnezda prepodena kura pogosto ne vrne in gnezdo popade.

Divji petelin na nemir ni enako občutljiv vse leto. Največkrat se kot najbolj občutljivo ali celo kot edino problematično obdobje izpostavlja čas parjenja, pozablja pa se na pomen miru v času gnezdenja, vodenja mladičev in prezimovanja. Torej je "kritično obdobje" vsaj od januarja do julija. Na območju divjega petelina zato v tem času ne organizirajmo množičnih pohodov in prireditev.

Bo moral divji petelin naše gozdove res dokončno zapustiti ali pa bomo vendarle vsaj z enim ušesom prisluhnili njegovim potrebam in v skladu z njimi prilagodili naše dejavnosti? Za ogroženost divjega petelina smo odgovorni tudi mi, zato smo mu dolžni pomagati in ga obvarovati ter ohraniti, da ga bodo lahko občudovali tudi naši zanamci. Več o divjem petelinu na spletni strani www.petelin.info.